

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БОЛТЯНСЬКА Лариса Олексіївна

УДК: 338.43+634(477.64)

**ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ
ПЛОДІВ**

Спеціальність – 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Таврійській державній агротехнічній академії Міністерства аграрної політики України

- Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Макаренко Петро Миколайович
Дніпропетровський аграрний університет,
проректор з наукової роботи
- Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Єрмаков Олександр Юхимович
Національний аграрний університет,
професор кафедри аграрної соціології
та розвитку села
- доктор економічних наук, професор
Червен Іван Іванович
Миколаївський державний аграрний університет,
завідувач кафедри організації виробництва
та агробізнесу
- Провідна установа: Харківський національний аграрний
університет ім. В.В.Докучаєва
Міністерства аграрної політики України,
кафедра організації виробництва та агробізнесу,
м. Харків

Захист відбудеться „25” лютого 2005 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.804.01 в Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25, ауд. 342.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського аграрного університету за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул.. Ворошилова, 25.

Автореферат розісланий „24” січня 2005р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Миронова Р.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Значну частину продовольчого балансу України складала продукція галузі садівництва. Природно-економічний потенціал країни сприяє формуванню високих урожаїв плодівих культур. Враховуючи ці особливості Україна має можливість забезпечити не тільки власні потреби в продукції цієї галузі, а і експортувати. Це в найбільшій мірі відноситься до південних областей України, зокрема Запорізькій, яка володіє винятковими ґрунтово-кліматичними умовами для успішного ведення промислового садівництва.

Однак ефективність виробництва плодівих культур в регіоні за останні роки значно знизилась. Різке зменшення обсягів виробництва і споживання плодової продукції, значне скорочення плодоносних площ багаторічних насаджень, планомірне зменшення питомої частки молодих садів, відсутність необхідної фінансової підтримки з боку держави призвели до збитковості виробництва продукції цієї галузі в більшості сільськогосподарських підприємств. При невисокому рівні виробництва плодів виникають великі труднощі з їх збутом через нерозвиненість реалізаційної інфраструктури, збереження та переробки плодів, втрати зовнішніх ринків збуту. Ціни реалізації не забезпечують повну віддачу понесених витрат на виробництво і відповідно у господарств відсутня можливість подальшого відтворення багаторічних насаджень. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження теоретичних та практичних аспектів формування регіонального ринку плодової продукції, що свідчить про актуальність і доцільність вибору теми досліджень.

Питанням формування та розвитку ринку сільськогосподарської продукції в умовах ринкових відносин займаються багато вітчизняних вчених. Дослідженням цих питань присвячені роботи В.Г.Андрійчука, В.І.Бойка, М.Ю.Коденської, В.Я. Месель-Веселяка, П.М.Макаренка, Л.Ю.Мельника, О.М.Оніщенка, П.Т.Саблука, І.І.Червена, О.М.Шпичака, В.В.Юрчишина, а зокрема галузі садівництва – О.М.Єрмакова, Т.А.Маркіної, В.А.Рульєва, О.М.Шестопаля, А.І.Шумейка та інших вітчизняних вчених. Ними розроблені теоретичні та практичні аспекти підвищення ефективності плодового виробництва в країні, ціноутворення сільськогосподарської продукції, формування і розвитку ринку. Проте, питанням формування і розвитку ринку плодів на рівні регіону, а саме Запорізької області, вимагають подальшого наукового обґрунтування та практичного використання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи є складовою частиною комплексного плану наукових досліджень Таврійської державної агротехнічної академії з науково-технічної програми „Трансформація організаційно-економічних відносин до соціально-орієнтованих ринкових умов в АПК” (номер державної реєстрації 0102V000690), яка досліджується економічним факультетом з 2000 року.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в узагальненні та поглибленні теоретичних, методичних, організаційно-економічних засад, щодо формування і розвитку регіонального ринку плодової продукції на основі аналізу динаміки кількісних параметрів галузі, оцінки її сучасного стану і ефективності виробничої діяльності садівничих сільськогосподарських підприємств.

Реалізація мети дослідження обумовила вирішення наступних задач:

- узагальнення та доповнення теоретичних аспектів формування і розвитку регіонального ринку плодової продукції;
- проведення аналізу сучасного стану виробництва плодової продукції в регіоні, виявлення тенденцій розвитку галузі;
- проведення аналізу каналів реалізації продукції садівництва, її економічної ефективності та визначення впливу організаційно-економічних факторів на її рівень;
- визначення впливу динаміки платоспроможного попиту населення на рівень споживання плодової продукції;
- удосконалення механізму формування цін на продукцію садівництва та обґрунтування методики їх визначення;
- обґрунтування форм кооперації та інтеграції садівничих підприємств;
- оптимізація структури виробництва садівничого підприємства з врахуванням регіональних особливостей.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методологічних та прикладних питань формування і розвитку регіонального ринку плодової продукції. *Об'єктом* дослідження стала система економічних відносин при виробництві та реалізації плодової продукції високоспеціалізованих садівничих та багатогалузевих сільськогосподарських підприємств різних форм власності, фермерських господарств та особистих селянських господарств населення Запорізької області.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою досліджень стали діалектичний метод пізнання та системний підхід при вивченні наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених з питань формування і розвитку ринку плодової продукції, законодавчі та інші нормативні акти з досліджуваних питань. Широко використовувались праці українських та інших вчених з економіки та організації сільськогосподарського виробництва, а саме праці, присвячені напрямкам розширення ринку і підвищення економічної ефективності виробництва продукції садівництва.

Для вирішення поставлених завдань були використані як загальноприйняті так і спеціальні методи дослідження, а саме: метод системного підходу (для оцінки сучасного стану галузі садівництва в регіоні), економіко-статистичні методи (для виявлення взаємозв'язків між

факторними та результативними ознаками), метод екстраполяції (для короткострокового прогнозування обсягів реалізації плодової продукції). При обробці інформації використовувались методи групування, порівняння, аналітичний та абстрактно-логічний.

Інформаційною базою для проведення дослідження стали матеріали статистичної звітності по Україні, Запорізького обласного управління статистики, інформаційно-аналітичні збірники та річні звіти садівничих сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні основних напрямків розширення ринку і підвищенні економічної ефективності виробництва продукції садівництва. Нові наукові результати досліджень полягають у наступному:

- уточнено поняття ринку як система задоволення споживчого попиту, що складається з компонентів: вироблений товар, ціна реалізації, канали і місце збуту, реклама, споживач. Встановлено, що стосовно галузі садівництва ринок необхідно розглядати як систему, що визначає обсяг виробництва, його видову структуру, напрямок розвитку;

- одержали подальший розвиток питання методики ціноутворення на продукцію садівництва, коли доходність сільськогосподарського товаровиробника поєднується з механізмом цінового регулювання з боку держави. Запропоновано різницю між встановленими цінами та цінами ринку дотувати державою;

- уточнені фактори, що обумовлюють нові риси розвитку регіонального ринку продукції садівництва. Це збільшення збуту зерняткових та кісточкових плодів через канали реалізації на ринку та продаж зарубіжним країнам. За однойменними каналами збуту різних господарств ціни реалізації кісточкових культур в Мелітопольському районі майже вдвічі перевищують ціни зерняткових культур;

- виявлено вплив організаційно-економічних чинників на рівень економічної ефективності виробництва плодової продукції в сільськогосподарських підприємствах регіону, до яких належать: питома вага багаторічних насаджень в площі сільськогосподарських угідь, рівень спеціалізації, рівень виробничих витрат в розрахунку на 1 га саду;

- одержали подальший розвиток положення щодо формування попиту на продукцію садівництва. Низький рівень платоспроможності населення негативно впливає на обсяги споживання плодів. Автором встановлено, що основним споживачем плодової продукції в регіоні виступає міський житель, на сьогодні рівень його середньодушового доходу є основним фактором формування платоспроможного попиту на дану продукцію;

- вперше обґрунтовано, що додаткові вкладення в садівничу галузь повинні відповідати регіональним особливостям, а рівень ціни на плодову продукцію має враховувати коефіцієнт розширеного відтворення приведених витрат на закладку та догляд саду у розмірі 0,4, а при використанні зрошуваних систем – 0,23. Запропоновано методику встановлення ціни пропозиції,

що ґрунтується на нормуванні виробничих витрат і враховує норму прибутку на авансований у виробництво капітал та термін його обороту;

- одержали подальший розвиток пропозиції щодо форм кооперування сільськогосподарських підприємств в садівництві з використанням виробничих, сервісних, заготівельно-збутових, трудових, кредитних та багатофункціональних кооперативів; кооперування особистих селянських з високоспеціалізованими господарствами. Обґрунтовано створення асоціації з виробництва, переробки і збуту плодової продукції та продукції її переробки, яка сприятиме підвищенню її ефективності і конкурентоспроможності;

- запропоновано авторське визначення оптимальної структури виробництва спеціалізованого підприємства з великою питомою вагою кісточкових порід для Мелітопольського регіону та півдня України.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції, зроблені в дисертаційній роботі спрямовані на розширення ринку і підвищення економічної ефективності виробництва продукції садівництва в Запорізькій області. Практичне значення мають рекомендації з вдосконалення ціноутворення плодової продукції та форм кооперації і інтеграції садівничих підприємств. Оптимальна структура виробництва садівничого підприємства придатна до використання при плануванні розвитку галузі та складанні проектів закладання садів у підприємствах різних форм власності з врахуванням особливостей регіону. Реалізація результатів дослідження сприятиме стабілізації і підвищенню економічної ефективності виробництва плодової продукції в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності (довідка № 406 від 16.11.2004 р.).

Матеріали досліджень знайшли практичне відображення в навчальному процесі Таврійської державної агротехнічної академії при викладанні дисциплін „Економіка аграрних підприємств”, „Економіка галузей сільського господарства”, „Ціна та ціноутворення” (довідка № 20-191 від 18.11.2004 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті положення, які є результатом особистих досліджень здобувача (номер 2 за списком робіт, які подано в авторефераті) і включають наступне: визначена залежність ефективності виробництва продукції садівництва від рівня виробничих витрат.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні проблеми розвитку економіки агропромислового комплексу: соціально-економічні та правові аспекти” (Запоріжжя, 2000 р.), Міжнародному науковому конгресі молодих вчених і студентів „Здоров’я села - здоров’я держави” (Львів, 2000 р.), Міжнародних науково-практичних конференціях „Проблеми

ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності і господарювання” (Харків, 2001 р.), „Аграрна освіта і наука на початку третього тисячоліття” (Львів, 2001 р.), „Соціально-економічні умови ефективного функціонування АПК в після реформований період”(Мелітополь, 2002 р.), на науково-практичних конференціях Таврійської державної агротехнічної академії (Мелітополь, 2000-2004 рр.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи викладені в 9 наукових працях, з них 8 – особистих. Всі статі опубліковано у наукових фахових виданнях загальним обсягом 2,2 друк. арк.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація викладена на 185 сторінках комп’ютерного тексту. Вона складається із вступу, трьох розділів, висновків, містить 30 таблиць, 23 рисунки, 16 формул, додатки. Список використаних джерел включає 158 найменувань.

ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі „**Теоретичні аспекти формування і розвитку ринку плодової продукції**” розкрито сутність ринкової економіки АПК і її особливості в садівництві та визначені організаційно-економічні основи формування і розвитку ринку плодової продукції.

З переходом до ринкових відносин змінилися засади формування і розвитку регіонального ринку сільськогосподарської продукції. Ринок виступає системою задоволення споживчого попиту, який складається з компонентів: вироблений товар, ціна реалізації, канали та місце збуту, реклама та споживач. В ринкових умовах ринок плодової продукції необхідно розглядати як саморегулятор розвитку виробництва, його кількісних та якісних параметрів, існування якого засновано на сукупності виробничих відносин товарного і грошового обігу між сільськогосподарськими товаровиробниками. Ринок дає можливість більш точно визначити необхідний обсяг, видову структуру плодової продукції, напрямок розвитку промислового садівництва, де плоди виступають у вигляді товару, а також дозволяє товаровиробникові вільно обирати виробничий напрямок господарювання.

Щодо форм власності та господарювання, як основи ринкового середовища, вважаємо, що для подальшого розвитку галузі садівництва необхідно найбільш раціонально використовувати позитивні особливості приватної і державної власності, гармонійне поєднання яких сприятиме подальшому ефективному розвитку плодової галузі. На нашу погляд, в найближчу перспективу раціонально максимально зберегти створену протягом багатьох років матеріально-технічну базу великих державних підприємств шляхом поєднання колективної та приватної форм власності через оренду багаторічних насаджень. Оскільки в майбутньому основними товаровиробниками садівничої продукції залишаться спеціалізовані господарства, які мають кращий виробничий потенціал порівняно з дрібними.

Враховуючи загальні закономірності формування ринку для раціонального влаштування і ефективного ведення виробництва необхідно раціонально і в повному обсязі використовувати специфічні особливості галузі садівництва, а саме: прикріпленість багаторічних насаджень до землі, оскільки вони використовуються як основні засоби виробництва; виробництво цієї продукції характеризується високими капітало-, трудо- та фондозатратами, що потребує кредитування; велика залежність ефективності виробництва від чіткого дотримання породно-сортового складу та оптимальної вікової структури насаджень через планомірне їх відтворення; досить низька спроможність транспортування, що обумовлює негайну реалізацію у свіжому вигляді в торгову мережу та переробним підприємствам, або вимагає необхідність інтеграції сфер виробництва, переробки і збереження; висока залежність від платоспроможного попиту населення і його матеріального доходу, що потребує гнучкості до змін ринку.

Особливості ринкової економіки АПК і галузі садівництва підкреслюють необхідність специфічних підходів щодо формування організаційно-економічних основ цієї галузі в умовах ринкових відносин. Серед економічних основ формування і розвитку ринку плодової продукції особливо виділяємо цінову та інвестиційну політику, різні форми власності, кредитування та податкове регулювання. Організаційними основами формування можуть виступати правові засади створення ринку, наявність розвиненої інфраструктури та мережі для реалізації продукції, розробка нових технологій виробництва. Велику роль в формуванні ринку плодової продукції приділяємо маркетингу, як інструменту перспективного розвитку садівничого підприємства.

Особливу увагу приділяємо механізму формування цін на продукцію галузі садівництва. Проведений аналіз розвитку цієї галузі в інших країнах світу показав, що враховуючи цінність та потребу цієї продукції для споживача без підтримки з боку держави у вигляді дотацій та пільгових кредитів товаровиробники все більше будуть відсторонятись від виробництва цієї продукції, переключаючись на інші більш рентабельні культури.

Одночасно вважаємо, що комплексна дія всіх організаційно-економічних факторів ефективного формування плодового ринку можлива тільки при вирішенні проблеми активізації процесів відтворення плодових насаджень, оскільки це один із найважливіших чинників інтенсифікації, що має вплив на поповнення сільськогосподарського ринку вітчизняною продукцією.

У другому розділі **„Оцінка тенденції розвитку і сучасного стану ринку плодів”** аналізується формування пропозиції плодівницької продукції на ринку та її реалізація за каналами збуту, виявлено вплив організаційно-економічних факторів на рівень економічної ефективності виробництва продукції в регіоні та проведено аналіз динаміки платоспроможного попиту населення на дану продукцію.

На регіональному ринку в останні роки спостерігається тенденція до зниження пропозиції плодової продукції. Починаючи з 1991 р. середньорічне зменшення валового виробництва плодів всіма категоріями області склало 4642,4 тонн. Проведений аналіз показав, що темпи спаду виробництва плодової продукції в господарствах суспільного сектору значно більші ніж в господарствах населення, що пов'язано з припиненням державної підтримки, відсутністю пільгових кредитів на відтворення багаторічних насаджень, погіршенням матеріально-технічного забезпечення садівничих господарств, тощо. Ситуація, що склалася, спричинила зміну основного виробника плодової продукції в області, яким в продовж 1997-2002 рр. стає приватний сектор, на долю якого припадає біля 83% загального обсягу пропозиції.

Скорочення обсягів виробництва плодової продукції заподіяло зниженню рівня виробництва плодів в розрахунку на душу населення на 52,9%, як одного з основних показників формування пропозиції плодів в необхідних обсягах.

Неодмінною умовою стабільності виробництва продукції садівництва є оптимальна вікова структура насаджень. В останні роки до критичної межі знизилась темпи відтворення плодкових насаджень в господарствах суспільного сектору. Дані перепису свідчать, що питома вага площ молодих насаджень у господарствах суспільного сектору зменшилась до 19%, тоді як за даними перепису 1984 р. в структурі плодкових насаджень було 22,9% площ молодих садів. Відмітимо, що для подальшого стабільного розвитку галузі та нормального відтворення плодкових насаджень потрібно мати в господарствах від 20 до 25% площ молодих садів. Розширення площ безумовно збільшить пропозицію того чи іншого товару на ринку, але однією з особливостей галузі садівництва є те, що віддача від вкладених коштів на закладку саду почнеться тільки через декілька років, тому основні зусилля необхідно акцентувати на підвищенні урожайності.

Коливання, які відбулися в динаміці площ плодкових культур та їх урожайності протягом 1997-2002 рр. мали вплив на зміну валового виробництва плодів та структуру пропозиції плодів на ринку області (рис. 1).

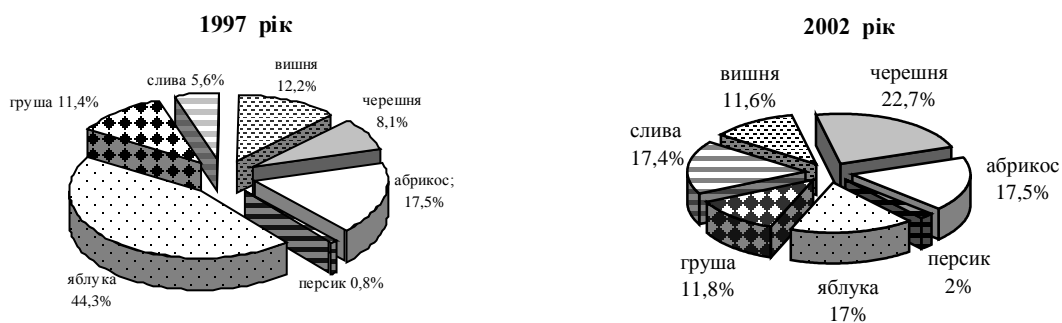

Рис.1. Структура пропозиції плодової продукції на ринках області

Особливості плодової продукції мають вплив на формування ціни, тому і визначають в своїй більшості можливості та напрямки збуту. До таких особливостей, на нашу думку, можна віднести: велика цінність продукції (зокрема вітамінів) для життєдіяльності людського організму; вплив ціни на обсяги продажу, оскільки плодова продукція не є основною їжею у харчуванні людини; рівень споживання, який залежить від купівельної спроможності споживачів та рівня ціни; тривалий строк реалізації, який впливає на якість товару, і внаслідок цього - на зниження ціни продажу; існування великого асортименту плодівницької продукції та високої ціни призводить до споживання іншого виду плодів – „замінників”; торгівля плодами найменш контрольована, тому ціна на них формується в залежності від попиту і пропозиції.

Під впливом скорочення виробництва плодів більш ніж вдвічі скоротилися обсяги їх реалізації. В цей період основним каналом реалізації для господарств суспільного сектору стає реалізація на ринку, через власні магазини, ларьки та палатки. В особистих селянських господарствах розподіл вирощеної продукції здійснюється наступним чином: одна третина залишається для внутрішньої потреби родини та годівлі тварин, решта – реалізується за допомогою дрібних гуртовиків, які об'їжджаючи особисті селянські господарства, формують достатньо велику партію продукту та самостійно перевозять її в місто. Існування такого роду посередників зумовлено відсутністю на селі каналу збуту плодів, а також високими витратами на транспортування до міських ринків.

Протягом 1997-2002 рр. щорічно спостерігається тенденція до збільшення цін на плодову продукцію. Проведений нами факторний аналіз впливу собівартості, урожайності і ціни реалізації на розмір отриманого прибутку з 1 га показав, що основним чинником впливу на результативність стало підвищення ціни реалізації на плодову продукцію. Хоча дана тенденція частково спричинила скорочення обсягів споживання плодів населенням регіону.

Рівень середніх цін у 2002 р. на 24,8% перевищує показник попереднього року та більш ніж в тричі вищий за ціни 1997 р. Дефіцит зерняткових культур на ринках області у 1999 та 2002 рр. спричинив підвищення ціни реалізації. Кісточкові культури реалізовувались господарствами суспільного сектору дорожче на 11% порівняно з зернятковими культурами.

Спостерігаються також коливання цін на плодову продукцію в залежності від каналу реалізації (табл. 1).

Збут продукції на міських ринках, через систему магазинів, ларьків забезпечує товаровиробникам своєчасне отримання коштів від реалізації, а споживачам – купівлю свіжої продукції, яка має кращий зовнішній вигляд та відповідає всім споживчим вимогам. Моніторинг продажу свіжих фруктів на міських ринках регіону свідчить, що високим попитом у 2002 р. користувалися яблука та цитрусові плоди, які займають 44,7% та 26,5% відповідно. Найнижчий

Відношення цін різних каналів реалізації до середньої ціни на продукцію продану господарствами суспільного сектору Запорізької області, грн./тонну

Канали збуту		1997	1998	1999	2000	2001	2002
Середня ціна за рік		270,4	360,2	892,9	635,8	799,2	998
Заготівельні організації	Ціна	162,3	196,8	461,5	238,1	217,9	276,9
	У співвідношенні до середньої ціни	0,60	0,55	0,52	0,37	0,27	0,28
Організації споживкооперації	Ціна	111,8	-	-	600	-	-
	У співвідношенні до середньої ціни	0,41	-	-	0,94	-	-
Населенню, через систему громадського харчування	Ціна	245,1	356,9	965,7	699,7	980,9	831,8
	У співвідношенні до середньої ціни	0,90	0,99	1,08	1,10	1,23	0,83
На ринку, через власні магазини, ларьки, палатки	Ціна	323,9	429,3	751,9	636,1	884,2	1103,5
	У співвідношенні до середньої ціни	1,20	1,19	0,84	1,00	1,00	1,11
За бартерними угодами	Ціна	339,6	341,7	1066,7	805,8	1136,8	903,3
	У співвідношенні до середньої ціни	1,26	0,95	1,19	1,27	1,42	0,91
Зарубіжним країнам	Ціна	1007,4	1087,7	-	-	575,1	654,0
	У співвідношенні до середньої ціни	3,72	3,02	-	-	0,72	0,66
Пайовикам, в рахунок орендної плати за земельні та майнові паї	Ціна	-	-	-	-	896,2	835,7
	У співвідношенні до середньої ціни	-	-	-	-	1,12	0,84

попит на ринку спостерігається на сливу та аличу – 3,4%, вишню та черешню - 5,2%, що пояснюється поширенням вирощування даних культур на присадибних та дачних ділянках громадян. Відзначимо, що спостерігається скорочення на 69% обсягів реалізації свіжих фруктів з причини зростання цін на дану продукцію. Дослідженням встановлено, що порівняно з темпами падіння виробництва плодової продукції, ланцюгові темпи зростання та скорочення обсягів продажу фруктів на міських ринках мають досить рівномірні коливання. Одночасно спостерігаються і коливання цін реалізації фруктів на міських ринках області (рис.2).

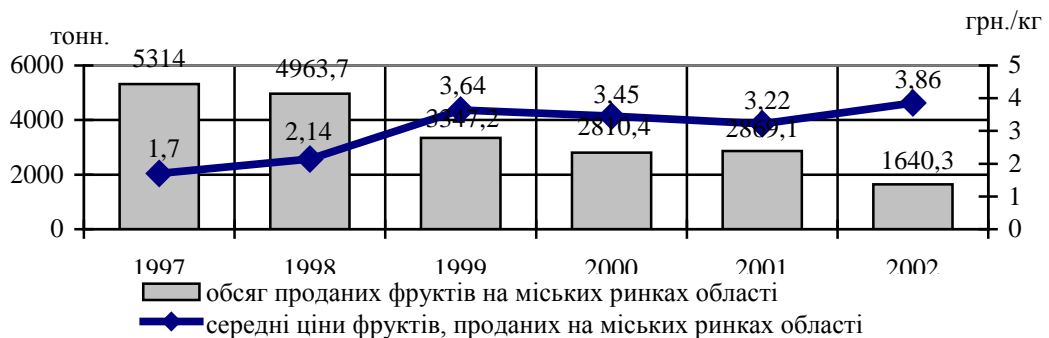

Рис.2. Динаміка обсягів проданих на місцевих ринках свіжих фруктів та їх середня ціна реалізації

Встановлено, що зростання обсягів продажу плодів призводить до зниження середньої ціни реалізації. Ціни формуються одночасно під впливом ринкового попиту та пропозиції з урахуванням якості продукції, строків реалізації, конкуренції з боку продуктів-замінників, витрат на виробництво і реалізацію, податків, ринкових зборів, тощо. Зроблений нами короткостроковий прогноз показав, що за усіма культурами очікується зменшення обсягів реалізації плодів на міських ринках порівняно з попереднім роком.

Доведено, що ціни внутрішнього ринку суттєво змінюються протягом року з урахуванням сезонності: зростають по мірі зменшення запасів та знижуються при надходженні на ринок продукції нового врожаю. У період масового збирання плодів, внаслідок різкого збільшення пропозиції, ціни на плодіву продукцію на місцевих ринках нижчі за ціни в торгівельній мережі, оскільки на міських ринках продавці поступаються ціною через відсутність умов для зберігання товару. Найвищого рівня досягають ціни при надходженні на ринок перших партій нового врожаю.

Ефективність виробництва продукції залежить від ряду організаційно-економічних чинників. Дослідженнями встановлено, що ті господарства які мають в загальній площі сільськогосподарських угідь більше 30% площ багаторічних насаджень з більшою ймовірністю можуть отримувати ефект при виробництві плодової продукції ніж багатогалузеві підприємства. В свою чергу питома вага площ багаторічних насаджень суттєво впливає на рівень спеціалізації, з підвищенням якого знижується собівартість, підвищується продуктивність праці та рентабельність виробництва. Проведене нами групування сільськогосподарських садівничих підприємств за рівнем спеціалізації показало, що високоспеціалізовані господарства (рівень спеціалізації яких перевищує 45%) мають великі переваги перед багатогалузевими: концентрація діяльності господарств на підвищенні ефективності саме плодової продукції призводить до високого рівня урожайності через дотримання технологій виробництва плодів, наявності бази збереження, а іноді і переробки продукції, високу кваліфікацію працівників. Це дає можливість отримувати продукцію високої якості конкурентоспроможну з імпортованою.

Нами доведено, що висока економічна ефективність садівництва досягається при виробничих витратах в розрахунку на 1 га плодоносної площі у розмірі 3000 грн. і більше. Такі вкладення дозволяють отримувати урожайність на рівні 82 ц/га та прибутковість в розрахунку на 1 га у розмірі 390 грн. Це означає, що при сучасному рівні цін доцільно значно підвищувати рівень інтенсивності галузі. Дослідженнями встановлено, що в розрахунку на 1 га плодоносної площі збільшення виробничих витрат на 1 грн. призводить до підвищення урожайності на 0,51 ц/га.

Кореляційно-регресійний аналіз впливу розміру виробничих витрат, урожайності та питомої ваги площ під плодовими насадженнями в сільськогосподарських угіддях на розмір отриманого прибутку в розрахунку на 1 га показав, що при збільшенні виробничих витрат на 1 грн. в розрахунку на 1 га саду при фіксованому значенні інших включених в рівняння факторів сприяє

зменшенню прибутку з 1 га саду в середньому на 0,9 грн., підвищення урожайності на 1 ц/га – приросту прибутку на 35,54 грн./га, збільшення на 1% питомої частки багаторічних насаджень в структурі сільськогосподарських угідь призведе до зростання прибутку на 9,9 грн./га.

Аналіз платоспроможності попиту населення регіону показав, що витрати на придбання фруктів, ягід та винограду мають тенденцію до збільшення при рості розміру середньодушового доходу населення. В середньому питома вага витрат родини на купівлю фруктів, ягід та винограду коливається в межах від 1,4% до 5,4%. Дослідженнями встановлено, що оскільки міські сім'ї, головним чином, споживають продукцію, що купується ними на ринках міста, а сільські родини виробляють продукцію для власного споживання (в залежності від потреби), а також для подальшої реалізації, тому основним споживачем плодової продукції на ринку виступає міський житель. Таким чином, саме рівень його середньодушового доходу (розмір середньомісячної заробітної плати) є основним чинником формування платоспроможного попиту населення на плодову продукцію в регіоні.

У третьому розділі **“Основні напрямки розширення ринку плодів і підвищення економічної ефективності виробництва”** наводяться пропозиції щодо механізму формування цін на продукцію садівництва та обґрунтовується методика їх визначення, дається оцінка новим формам кооперації та інтеграції садівничих підприємств, запропонована оптимальна структура виробництва садівничого підприємства враховуючи регіональні особливості.

Визначено, що при розрахунку ціни на плодову продукцію необхідно виконання ряду послідовних етапів: постановка задач та цілей ціноутворення (максимальне розширення виробництва, оптимальне збільшення збуту продукції, лідерство в якості); аналіз попиту, який дозволяє варіювати ціною в залежності від його еластичності; оцінка витрат на виробництво через співставлення структури витрат відповідно запланованим обсягам виробництва; аналіз цін і якості продукції конкурентів, що дозволяє встановити відповідний рівень ціни в залежності від переваг, або недоліків своєї продукції; вибір методу ціноутворення і розрахунок вихідної ціни; встановлення остаточної ціни в залежності від додаткових факторів.

Проблема збільшення виробництва плодової продукції повинна вирішуватись перш за все відповідністю цін реалізації понесеним витратам на виробництво продукції. Тому нами було проведено аналіз витратних, ринкових та параметричних методів ціноутворення. В процесі досліджень визначені переваги та недоліки використання даних методів при встановленні цін саме на плодову продукцію в залежності від цілей підприємства. Ціни повинні забезпечувати не тільки віддачу понесених витрат, але і вміщувати в собі відсоток розширеного відтворення, що забезпечить подальший розвиток галузі. Тому розрахунок орієнтовної ціни розширеного відтворення пропонується проводити за формулою:

$$Ці = (ЗВо + \frac{ПВ}{Q}) \cdot Крв , \quad (1)$$

де $Ці$ – ціна пропозиції плодової продукції,
 $ЗВо$ – змінні (прямі) витрати на одиницю продукції;
 $ПВ$ – загальна сума постійних витрат на дану продукцію;
 Q – обсяг продукції, яку планується реалізувати;
 $Крв$ – коефіцієнт розширеного відтворення з урахуванням приведених витрат на закладку та догляд саду.

Забезпечення простого відтворення може досягатися рівнем прибутку у розмірі 5%. Але, цей рівень прибутку може задовольнити тільки на початковому етапі, оскільки закладений рівень прибутку у розмірі 5% не в змозі покрити необхідні витрати по відтворенню багаторічних насаджень. Отже, для того щоб у розвиток садівництва вкладалися кошти, бажано, щоб реалізація плодів відбувалась за ціною, що містить в собі відсоток розширеного відтворення. Ціна пропозиції розширеного відтворення повинна покривати понесені витрати на закладку та догляд саду в період його створення. Окупність цих витрат починається з моменту вступу саду в плодоношення і триває протягом всього періоду промислового використання. З врахуванням тривалості продуктивного періоду, до собівартості 1 ц зібраного урожаю потрібно відносити загальну суму приведених витрат на створення плодкових насаджень (табл. 2).

Для отримання прибутку, що забезпечить розширене відтворення без використання зрошення в середньому коефіцієнт розширеного відтворення приведених витрат повинен бути в межах 0,4 (або 40%); при використанні зрошуваних систем за рахунок значного підвищення урожайності - дорівнюватиме 0,23 (або 23%). Крім цього, продукція даної галузі підвладна різним природним примхам, тому ціна реалізації має покривати можливий ступень їх впливу. Для покриття цих витрат пропонуємо до складу ціни додати 5% на ризик при виробництві плодів. Також, за допомогою методики визначення ціни, що окупає витрати і забезпечує прибуток, який відповідає нормі прибутку на авансований у виробництво капітал проведено розрахунок оптової ціни пропозиції. При цьому були використані нормативні витрати на виробництво найбільш поширених культур в регіоні (яблука та черешні) та норма прибутку у розмірі 15%, тобто на рівні не нижчому від фактичного по галузях економіки.

Орієнтовний рівень ціни з врахуванням норми прибутку дозволить отримати доход на авансований у виробництво капітал (середньорічна вартість основних та обігових фондів).

Розрахунок ціни пропозиції плодової продукції та коефіцієнту розширеного відтворення з урахуванням приведених витрат

Культури	Норматив витрат на 1 га, тис. грн. усього	Продуктивне використання, років	Коефіцієнт приведення	Урожайність, ц/га	Приведена вартість, грн.		Собівартість 1 ц, грн.	Ціна реалізації з урахуванням приведеної вартості, грн./ц	Коефіцієнт розширеного відтворення з урахуванням приведених витрат
					на 1 га	на 1 ц			
Без зрошення									
Яблуня	26	17	0,06	95	1560	16,42	60,0	76,42	0,27
Груша	26	17	0,06	86	1560	18,10	67,0	85,10	0,27
Вишня	23,8	15	0,07	21	1666	79,34	73,0	152,30	1,09
Слива	25,6	15	0,07	40	1792	44,80	68,0	112,80	0,66
Черешня	28,2	20	0,05	42	1410	33,50	85,0	122,10	0,39
Абрикос	27,1	20	0,05	40	1355	33,87	75,0	108,87	0,45
Персик	28,5	14	0,07	48	1995	41,50	70,0	111,50	0,59
Плодові разом	25,2	17	0,06	52,8	1512	28,63	71,0	99,63	0,40
Зі зрошенням									
Яблуня	36	17	0,06	200	2160	10,80	68,4	79,2	0,16
Груша	36	17	0,06	180	2160	12,00	76,4	88,4	0,16
Вишня	29,8	15	0,07	45	2086	46,30	83,2	129,5	0,56
Слива	33,1	15	0,07	85	2317	27,25	77,5	104,7	0,35
Черешня	35,8	20	0,05	80	1790	22,37	96,9	119,2	0,23
Абрикос	34,6	20	0,05	85	1730	20,35	85,5	105,8	0,24
Персик	34,3	14	0,07	100	2401	24,01	79,8	103,8	0,30
Плодові разом	34,6	17	0,06	110,7	2076	18,75	80,9	99,6	0,23

Розрахунок ціни пропозиції з врахуванням норми прибутку пропонується проводити за формулою:

$$Ц_i = 3V_0 + \frac{ПВ + (ВФосн. + ВФоб.) \cdot Нпр}{Q}, \quad (2)$$

де $ВФосн.$ – середньорічна вартість основних фондів в розрахунку на 1 га саду;

$ВФоб.$ – вартість обігових засобів з урахуванням коефіцієнту обігу;

$Нпр$ – норма прибутку

У формуванні ціни на підприємстві беруть участь два основних елементи: собівартість та прибуток. Оскільки ринкові умови передбачають вихід товаровиробника на ринок з продукцією,

ціна на яку вже склалася єдиною можливістю регулювати свій прибуток для товаровиробника залишається здійснювати це за рахунок зниження собівартості одиниці продукції. В роботі було проведено розрахунок собівартості по основних видах плодкових культур у господарствах суспільного сектору. Враховуючи необхідні розрахункові дані згідно технології виробництва, норм та цін, які склалися на матеріальні ресурси на момент розрахунку були отримані результати загальної суми виробничих витрат: без урахування орендної плати в розрахунку на 1 га саду яблуні витрати складають 3696,0 грн., черешні – 2588,9 грн. та 3917,6 грн. і 2810,4 грн. відповідно по культурах – з урахуванням орендної плати. Зроблений аналіз ефективності виробництва плодової продукції в господарствах регіону з різними фінансовими можливостями в придбанні матеріально-технічних ресурсів в застосуванні інтенсивних технологій вирощування культур підтверджує залежність рівня урожайності від вартості понесених витрат на один гектар. Процес інтенсифікації переважно пов'язаний з додатковим вкладанням коштів з метою отримання додаткової продукції. Згідно проведених розрахунків, при урожайності яблук 26,4 ц/га розмір повних затрат (з урахуванням орендної плати) складає 82,4 грн./ц, водночас при урожайності 95 ц/га – зменшується майже в двічі (41,2 грн./ц). При вирощуванні черешні: збільшення урожайності з 15,6 до 42 ц/га призводить до скорочення повних витрат на 1 ц у розмірі 49,4 грн., або 45,9%. Розраховані рівні ціни підтримки та оптової ціни плодкових культур характеризують ефективність вирощування яблук та черешні при запропонованому рівні собівартості 1 ц продукції (табл.3).

При розрахунку ціни пропозиції при вже вкладених виробничих витратах нами розраховано мінімальний рівень урожайності плодкових культур, при якому господарство досягне беззбитковості виробництва, а також рівень запасу безпеки, який дозволить варіювати ціною в залежності від коливань ринку.

Перспективною формою кооперування малих підприємств з крупними садівничими господарствами, а також кооперування різних організаційно- правових форм є асоціації товаровиробників плодової продукції та продукції її переробки. Такі інтегровані формування поєднують в собі: виробництво плодової продукції та продукції для переробки (з визначенням оптимальних за розміром виробництва плодкових сировинних зон навколо промислових підприємств); промислову переробку плодової продукції; торгівельні організації по збуту готової плодової продукції та продукції її переробки. Основним завданням даного інтегрованого формування є скоординована їх діяльність з чітким дотриманням пропорційних обсягів виробництва та передачею своєї плодової продукції іншому згідно технологічного циклу. Дана організаційна структура складається з 3 блоків. До першого інтегрованого блоку входять товаровиробники учасники асоціації, якими можуть виступати сільськогосподарські підприємства, кооперативи, фермерські господарства та власники особистих селянських господарств. Другий

Розрахунок оптової ціни пропозиції, запланованого прибутку з 1 га саду і мінімального рівня урожайності

Показники	Яблука при відповідній урожайності		Черешня при відповідній урожайності	
	26,4 ц/га	95,0 ц/га	15,6 ц/га	42,0 ц/га
З урахуванням орендної плати				
Собівартість з врахуванням витрат на реалізацію всього, грн.	90,6	45,4	118,2	64,0
Коефіцієнт оборотності витрат	0,65	0,65	0,45	0,45
Загальна сума основних та обігових фондів (з урахуванням коефіцієнту обігу), грн.	178,3	61,5	251,1	116,6
Коефіцієнт норми прибутку	0,15	0,15	0,15	0,15
Прибуток на основні та обігові фонди, грн.	26,7	9,2	37,7	17,5
Ціна підтримки, грн./ц	95,1	47,6	124,2	67,2
Оптова ціна пропозиції, грн./ц	117,3	54,6	155,9	81,4
Прибуток на 1 га саду, грн.	923,4	1267,7	755,2	978,8
Мінімальний рівень урожайності для безбиткового виробництва, ц/га	18,5	71,8	10,8	30,0
Рівень запасу безпеки в розрахунку на 1 га, %	29,8	24,4	31,1	28,6
Без урахування орендної плати				
Собівартість з врахуванням витрат на реалізацію всього, грн.	81,4	42,8	102,6	61,4
Коефіцієнт оборотності витрат	0,65	0,65	0,45	0,45
Загальна сума основних та обігових фондів (з урахуванням коефіцієнту обігу), грн.	172,8	60,0	244,7	115,7
Коефіцієнт норми прибутку	0,15	0,15	0,15	0,15
Прибуток на основні та обігові фонди, грн.	25,9	9,0	36,7	17,4
Ціна підтримки, грн./ц	85,4	44,9	107,7	64,5
Оптова ціна пропозиції, грн./ц	107,3	51,8	139,3	78,7
Прибуток на 1 га саду, грн.	879,6	1223,9	718,1	963,1
Мінімальний рівень урожайності для безбиткового виробництва, ц/га	18,2	71,4	10,4	29,8
Рівень запасу безпеки в розрахунку на 1 га, %	31,1	24,9	33,0	29,1

блок поєднує в собі всі види можливої переробки плодової продукції. Після прийому плодів та проходження первинної обробки продукція поступає до складу готової продукції, холодильних сховищ, цехів переробки та заморожування. Третім блоком в асоціації виступає асоціаційна торгівельна мережа, головною метою якої є здійснення маркетингових досліджень при реалізації плодової продукції і продукції її переробки та безпосередньо здійснення збутової діяльності. Окремим необхідним ланцюгом в запропонованій асоціації є обліково-розрахунковий центр, функціями якого є облік надходжень плодової продукції, її переробки і реалізації, проведення своєчасних розрахунків асоціації з товаровиробниками та магазинами.

Діяльність асоціації здійснюється на основі угоди про спільну діяльність, керівництво здійснюється Радою директорів. Учасники асоціації є господарсько-самостійними в процесі

виробництва, переробки та реалізації продукції. Економічні відносини взаємопов'язані з результатами збуту, розподіл виручки від реалізації здійснюють згідно співвідношення часткової участі з врахуванням реальних витрат.

Кооперування, в сучасних умовах необхідно розглядати як механізм створення нових ефективних господарських форм. Стосовно галузі садівництва, кооперування за участю виробників плодової продукції може виступати у вигляді виробничих, сервісних, заготівельно-збутових, трудових, кредитних та багатофункціональних кооперативів. Вважаємо обов'язковим формування в кооперативі неподільного фонду.

Щодо, форм кооперування власників особистих селянських господарств, то перспективними формами кооперування з високоспеціалізованими господарствами можуть виступати: договірна – кооперування з метою придбання вирощеної продукції; виробничо-збутова – для сумісної діяльності власників особистих селянських господарств по виробництву і реалізації продукції; заготівельно-переробна – з метою проведення передпродажної обробки, зберігання та подальшої переробки плодової продукції та її збуту; сімейна оренда – виробництво продукції на орендованих площах багаторічних насаджень за допомогою наданих виробничих ресурсів з повним виконанням технологічного процесу.

В роботі визначено оптимальне співвідношення плодових культур з врахуванням регіональних особливостей, кон'юнктури ринку з метою визначення найбільш ефективної структури породно-сортового складу та отримання максимального прибутку при даних економічних умовах. Отримані результати запропонованої економіко-математичної моделі структури виробництва садівничого господарства нададуть можливість підвищити рівень прибутковості плодово-ягідної продукції на 14,6%, продукції рослинницької галузі – на 15,5%. При використанні запропонованої структури виробництва загальна сума отриманого прибутку по господарству складе 6219,2 тис. грн., у тому числі по садівництву – 6132,2 тис. грн., рослинництву – 87 тис. грн.

ВИСНОВКИ

1. Ринок є система задоволення споживчого попиту, що складається з компонентів: вироблений товар, ціна реалізації, канали і місце збуту, реклама, споживач. Встановлено, що стосовно галузі садівництва ринок необхідно розглядати як систему, що визначає обсяг виробництва, його видову структуру, напрямок розвитку, враховуючи при цьому основну мету промислового садівництва – торгівельну. Перспективним є поєднання новостворених організаційно-правових низькоспеціалізованих підприємств та власників особистих селянських господарств для сумісної діяльності при використанні існуючих ресурсів та капіталу, виробничо-збутової інфраструктури.

2. До важливих передумов розвитку ринкових відносин слід віднести створення організаційно-економічних основ ринку, без яких формування та розвиток ринку плодової продукції не можливі. Важливе місце займають питання методики ціноутворення на продукцію садівництва, коли доходність сільськогосподарського товаровиробника поєднується з механізмом цінового регулювання з боку держави. Різницю між встановленими товаровиробниками цінами та цінами ринку необхідно дотувати державою при умові відповідності виробничих витрат - нормативним.

3. Чинником скорочення пропозиції плодів на регіональному ринку стало значне зниження виробництва плодів в господарствах суспільного сектору в наслідок припинення державної підтримки. Суттєвий вплив на зменшення валового виробництва плодової продукції в господарствах області мали скорочення плодоносних площ під багаторічними насадженнями та значне зниження рівня урожайності.

4. Основними факторами, що обумовлюють нові риси розвитку ринку продукції садівництва є збільшення збуту зерняткових та кісточкових плодів через канали на ринку, власні магазини, ларьки та продаж зарубіжним країнам. Найбільшою ефективністю реалізації в Мелітопольському районі відрізняються кісточкові культури, ціни реалізації яких майже вдвічі перевищують ціни зерняткових. Характерною особливістю ринку плодів є наявність сезонних коливань цін на плодову продукцію.

5. На сучасному етапі, основними організаційно-економічними чинниками підвищення ефективності виробництва продукції садівництва як в спеціалізованих господарствах, так і в багатогалузевих підприємствах різних форм власності стали: питома вага багаторічних насаджень в площі сільськогосподарських угідь, рівень спеціалізації виробництва, рівень виробничих витрат в розрахунку на 1 га саду, обсяги виробництва, необхідний рівень ціни, що забезпечить відповідний рівень прибутковості. Високою ефективністю виробництва плодів відрізняються спеціалізовані садівничі підприємства не залежно від форм власності, в яких питома вага багаторічних насаджень в обсязі сільськогосподарських угідь складає більш 30%, мають великі обсяги виробництва і досить ефективно реалізують вироблену продукцію. Ці господарства мають можливість вкладати на 1 га саду більш 3000 грн. і отримувати відповідну віддачу. При цьому збільшення виробничих витрат на 1 грн. в розрахунку на 1 га саду при фіксованому значенні інших включених в рівняння факторів сприяє зменшенню прибутку з 1 га саду в середньому на 0,9 грн., підвищення урожайності на 1 ц/га – приросту прибутку на 35,54 грн./га., збільшення на 1% питомої частки багаторічних насаджень в структурі сільськогосподарських угідь призводить до зростання прибутку на 9,9 грн./га.

6. Формування попиту на плодову продукцію здійснюється під впливом рівня грошових доходів і витрат населення та визначає місткість плодового ринку. Низький рівень платоспроможності населення негативно впливає на обсяги споживання плодів, фактичний рівень

яких значно нижчий за їх фізіологічну потребу. Основним споживачем на ринку плодової продукції виступає міський житель, тому саме рівень його середньодушового доходу є основним фактором формування платоспроможного попиту на дану продукцію.

7. Ціна пропозиції на плодову продукцію повинна покривати всі витрати на виробництво продукції та вмщувати коефіцієнт розширеного відтворення з врахуванням приведених витрат на закладку та догляд саду, який без використання зрошення складає 0,4, а при використанні зрошуваних систем дорівнює 0,23. Крім цього до ціни необхідно включити страховий внесок у розмірі 5% з врахуванням чутливості галузі к природним умовам. Крім цього пропонується методика встановлення ціни пропозиції, за якою сільськогосподарські товаровиробники мають отримати прибуток у розмірі, що відповідає нормі прибутку на авансований у виробництво капітал враховуючи термін його обороту.

8. Перспективними в сучасних умовах є форми кооперування товаровиробників в садівництві у виробничі, сервісні, заготівельно-збутові, трудові, кредитні та багатофункціональні кооперативи. Доцільно об'єднання власників особистих селянських господарств з високоспеціалізованими господарствами з метою сумісної діяльності по виробництву, переробці та збуту продукції за допомогою наданих виробничих ресурсів з однієї сторони і повного виконання технологічного процесу з іншої. Ефективною формою інтеграції може виступати асоціація по виробництву, переробці та збуту продукції на базі високоспеціалізованого підприємства, яка сприятиме підвищенню ефективності і конкурентоспроможності плодової продукції і продукції її переробки.

9. При використанні результатів запропонованої оптимальної структури виробництва спеціалізованого садівничого господарства рівень прибутковості плодово-ягідної продукції підвищиться на 14,6%, продукції рослинницької галузі – на 15,5%. Загальна сума отриманого прибутку по господарству складе 6219,2 тис. грн., у тому числі по садівництву – 6132,2 тис. грн., рослинництву – 87 тис. грн.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕТРАЦІЇ

1. Болтянская Л.А. Эффективность производства косточковых культур // Экономика и управление. – 2000. - №1(20). - С.22-23.
2. Рудьєв В.А., Болтянська Л.О. Інтенсифікація промислового садівництва в умовах становлення ринкових відносин // Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. – 2000. - №5. - С.72-74.

3. Болтянська Л.О. Ефективність виробництва плодів у садівничих підприємствах Запорізької області // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць. Вип.14 / Херсон: Айлант. – 2000. - С.151-154.
4. Болтянська Л.О. Проблеми реалізації плодів господарствами Запорізької області // Вісник ЛДАУ: Економіка АПК №7(2). – Львів: Львівський держагроуніверситет. - 2000. - С.189-194.
5. Болтянська Л.О. Ринок продукції садівництва в Запорізькій області // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 47. – Дніпропетровськ: ДНУ. - 2000. - С.56-61.
6. Болтянська Л.О. Державна підтримка – як фактор стабілізації галузі садівництва на Україні // Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Кол.монографія у двох томах. Т1/За ред. П.Т.Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є. Мазнева. - К.:ІАЕ, 2001. - С.410-411.
7. Болтянська Л.О.Продукція садівництва – виробництво, ціна, попит, споживання // Вісник ЛДАУ: Економіка АПК. - 2001.- №8. - С.557-563.
8. Болтянська Л.О.Формування попиту на продукцію садівництва // Науковий вісник Національного аграрного університету. Вип.51, - 2002. - С.103-106.
9. Болтянська Л.О.Методи цінової оцінки та ціноутворення продукції садівництва // Вісник ЛДАУ: Економіка АПК. - 2004. - №11(1). - С.106-112.

АНОТАЦІЯ

Болтянська Л.О. Формування і розвиток регіонального ринку плодів. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. - Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 2005.

Дисертація присвячена питанням формування регіонального ринку плодів та підвищення економічної ефективності плодівничої галузі в умовах ринкового середовища. Проведено оцінку тенденцій розвитку і сучасного стану ринку плодів в Запорізькій області, виявлено організаційно-економічні чинники впливу на рівень економічної ефективності виробництва плодів.

Обґрунтовані пропозиції щодо механізму ціноутворення на плодове виробництво та запропонована методика визначення ціни пропозиції з урахуванням коефіцієнту розширеного відтворення приведених витрат на закладку та догляд саду. Проведено розрахунки щодо встановлення ціни пропозиції плодової продукції з урахуванням орендної плати та без неї.

Обґрунтовані та визначені основні форми кооперації сільськогосподарських підприємств різних форм власності, особистих селянських та високоспеціалізованих господарств та форм

інтеграції у вигляді асоціації дрібних господарств. Запропонована оптимальна структура виробництва спеціалізованого підприємства з урахуванням регіональних особливостей.

Ключові слова: садівництво, формування ринку, ринок плодів, ціна пропозиції, попит, інтеграція і кооперація, ефективність виробництва плодів.

АННОТАЦІЯ

Болтянская Л.А. Формирование и развитие регионального рынка плодов.- Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. - Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 2005.

Диссертация посвящена вопросам формирования регионального рынка плодов и повышения экономической эффективности плодовой отрасли в условиях рыночной среды.

В работе рассмотрены теоретические аспекты формирования и развития рынка плодовой продукции, раскрыта сущность рыночной экономики в агропромышленном комплексе и ее особенности в садоводстве. Выделяются организационно-экономические основы формирования и развития рынка плодовой продукции.

Проанализирована сложившаяся ситуация и определены тенденции развития рынка плодов в Запорожской области. Раскрыты основные причины снижения предложения плодовой продукции, убыточности садоводческих предприятий, основными из которых являются: снижение конкурентоспособности продукции, отсутствие поддержки со стороны государства, потеря каналов реализации на внутреннем и внешнем рынках. Наблюдается резкое сокращение площадей под плодоносящими многолетними насаждениями и отсутствие процессов воспроизводства вследствие низких финансовых возможностей аграрных предприятий. Установлено, что основным производителем плодовой продукции на региональном рынке являются личные крестьянские хозяйства, на долю которых приходится 83% общего предложения.

Установлено, что основным каналом реализации в хозяйствах общественного сектора является реализация на рынке. Распределение произведенной продукции в личных крестьянских хозяйствах происходит двумя путями: сначала удовлетворяются личные потребности и на корм скоту, остальное – реализуется на рынке. Характерной особенностью рынка плодов в регионе является наличие сезонных колебаний. Наибольшим спросом на рынке пользуются яблоки и цитрусовые плоды, реализация которых осуществляется на протяжении всего года. Также наблюдается зависимость уровня цены реализации от объемов предложения, сезона продажи, наличия на рынке плодов – заменителей. Проведенный краткосрочный прогноз показал, что в ближайшее время объемы потребления плодовой продукции на рынке сократятся. Основными

причинами сокращения могут выступать значительное повышение цен на продукцию этой отрасли, снижение платежеспособности населения (особенно проживающих в городской местности) и т.д.

Определены основные организационно-экономические факторы влияния на повышение экономической эффективности производства плодов в сельскохозяйственных предприятиях. К данным факторам относим: удельный вес многолетних насаждений в общей площади сельскохозяйственных угодий, уровень специализации предприятия, уровень производственных затрат в расчете на 1 га площади сада.

Обосновываются основные направления расширения рынка и повышения экономической эффективности производства продукции садоводства. В работе рассмотрены методы определения цен на плодую продукцию, выявлены недостатки и преимущества данных методов. Кроме того, предложен метод определения цены с использованием коэффициента расширенного воспроизводства с учетом приведенных затрат на закладку и уход за садом, приведен расчет оптовой цены предложения с условием получения прибыли в размере на авансированный в производство капитал.

Получили дальнейшее развитие формы кооперации сельскохозяйственных предприятий в виде производственных, сбытовых, кредитных, трудовых и многофункциональных кооперативов. Относительно форм кооперации личных крестьянских хозяйств с высокоспециализированными садоводческими предприятиями обоснованы такие формы кооперирования, как: договорная, производственно-реализационная, перерабатывающе-реализационная, семейная аренда. Кроме того, на базе высокоспециализированного предприятия предложено организовать ассоциацию хозяйств по производству, переработке и реализации продукции.

В работе разработана оптимальная структура производства садоводческого предприятия с учетом региональных особенностей и породно-сортового соотношения в исследуемом предприятии.

Ключевые слова: садоводство, формирование рынка, рынок плодов, цена предложения, спрос, интеграция и кооперация, эффективность производства плодов.

ANNOTATION

L.A. Boltanskaya. Formation and development of regional fruit market. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of the Candidate of Economic Sciences by specialty 08.07.02 – Economy of agriculture and Agro-Industrial Complex. – Dnipropetrovs'k State Agrarian University, Dnipropetrovs'k, 2005.

In the thesis author has described the questions about the regional market of fruits formation and the questions about increase of fruit branch economic efficiency in conditions of market economy.

Considerable attention has been paid to problems of the estimation of tendencies of development and a modern condition of the fruits market in the Zaporozhye area, organizational - economic forces of influence on a level of fruits production economic efficiency are revealed.

There was elaborated the propositions about the mechanism of the pricing on fruits. The definition technique of the supply price economic efficiency is offered in view of factor of the expanded reproduction of the total costs on a backfill and a care of orchards. Calculations of a wholesale price establishment on fruits production are carried out in view of a rent and without it.

The basic forms of cooperation of the agricultural enterprises of different patterns of ownership, personal subsistence farms and high-level specialization enterprises and different forms of integration such as association of small enterprises are proved and determined. The optimum production structure of the specialized enterprise is offered in view of regional features.

Key words: horticulture, formation of the market, the fruits market, the supply price demand, integration, fruits production efficiency.

Підписано до друку 21.01.2005р. Формат 60x84¹/₁₆.
Папір друк. Обл. – вид. арк. 0,9. Ум. друк. Арк. 0,9 .
Замовлення № 14. Тираж 100 прим.

Типографія

Таврійської державної агротехнічної академії
72312, м. Мелітополь, пр. Б.Хмельницького, 18